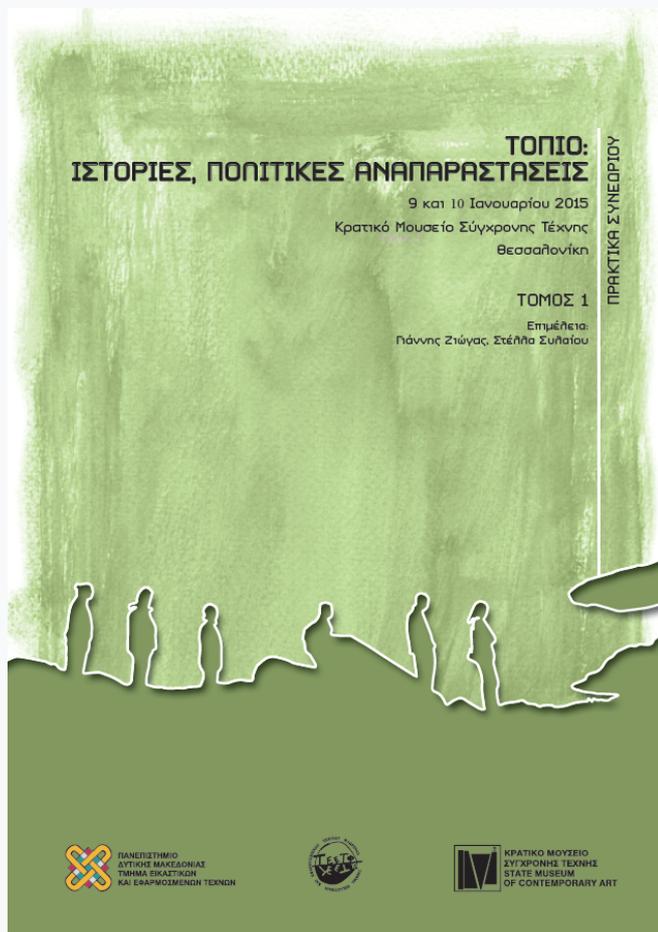

Διεθνές Συνέδριο για την Εικαστική Πορεία προς τις Πρέσπες

Τόμ. 4 (2015)

Τοπίο: Ιστορίες και πολιτικές αναπαραστάσεις. Διεθνές συνέδριο για την Εικαστική Πορεία προς τις Πρέσπες

Η σχεδόν ερωτική σχέση του ανθρώπου με τη φύση

Νόρα Λέφα

doi: [10.12681/visualmarch.3059](https://doi.org/10.12681/visualmarch.3059)

Η σχεδόν ερωτική σχέση του ανθρώπου με τη φύση

Νόρα Λέφα
Αρχιτέκτονας
E-mail επικοινωνίας: nora_arch@yahoo.gr

Η φύση προκαλεί συναισθήματα έντονα και πολύπλοκα. Η αγρια φύση, με την έκταση της, πολλαπλή, με πυκνά δάση, με σπηλιές, με λίμνες, με άγρια τέρατα, με τα προστατευμένα και τα εκτεθειμένα μέρη της, με τις βροχές και τους αέρηδες, με το το κρύο της, μοιάζει με την διάταξη των σκέψεων στο μυαλό μας, με αναπαράσταση της ανθρώπινης ψυχικής κατάστασης, απλωμένη στο χώρο, ανάπτυγμα του νου στην χωρική διάσταση. Άρα όταν βρισκόμαστε μέσα σε τέτοια τοπία είναι σαν να είμαστε, να περπατάμε μέσα στο μυαλό μας.

Ενδεχομένως ο λόγος που νιώθουμε οικεία σε τέτοιους τόπους να είναι ότι τους χειριζόμαστε και τους αντέχουμε ευκολότερα ως υλοποιημένες εικόνες του μυαλού μας.

Από την άλλη είναι κατάλληλο περιβάλλον -προϋπόθεση-δημιουργίας, μας εμπνέει όπως ο έρωτας, είναι εκείνη η ατμόσφαιρα, η ένταση, που έχουμε στην αρχή του έργου στο θέατρο ή στο σινεμά, η προσμονή ότι κάτι πρόκειται να συμβεί εκεί έξω από εμάς και θα έχει αντανάκλαση μέσα μας. Ας θυμηθούμε τον Μάριο Ντε Μικέλις και τις οδηγίες του για το γράψιμο ενός σουρεαλιστικού λόγου στα *Μυστικά της μαγικής σουρεαλιστικής τέχνης*: «Συγκεντρωθείτε σε αυτό που έχετε να γράψετε, αφού εγκατασταθείτε σε ένα μέρος όσο το δυνατόν ευνοϊκότερο για αυτόν το σκοπό. Περάστε στην πιο παθητική ή την πιο δεκτική κατάσταση που σας είναι δυνατόν...», την κατάσταση που βρίσκεται ο μαγεμένος ποιητής του Πλάτωνα, εκείνο το μαγικό πλοίο στο οποίο μπαίνει και επικοινωνεί με τους θεούς, έπειτα από σκληρή νηστεία και διαλογισμό...

Είναι ένα νήμα ανάμεσα στην γη και τον ουρανό, ορίζοντας μεταξύ ουρανού και θάλασσας, μεταξύ πραγματικότητας και φαντασίας. Η σχέση του ανθρώπου με τη φύση είναι σχεδόν ίδια με εκείνη την ερωτική, όπου συναντιούνται η φαντασία με το πραγματικό μέσω της ερωτικής πράξης. Η φαντασία, η επιθυμία, η λαχτάρα για το αγαπημένο πρόσωπο κάνει ακόμα και την φυσική του παρουσία αφύσικη. Και ας μην επεκταθούμε στην έννοια του χρόνου που χάνει κάθε πραγματική διάσταση. Αυτή η σχέση, η αλληλοεπίδραση του πραγματικού και του μη πραγματικού, είναι απαραίτητη φαίνεται στην επιβίωση και των δυο κόσμων.

Ακριβώς επειδή είμαστε βέβαιοι ότι βρισκόμαστε στην πραγματικότητα και όχι στο όνειρο, είμαστε σε κατάλληλο περιβάλλον για να δημιουργήσουμε μια νέα πραγματικότητα, να δραπετεύσουμε με ασφάλεια -μιας που στεκόμαστε με βεβαιότητα στη γη. Ο Hubert Damish έλεγε ότι με τα σύννεφα οι ζωγράφοι πετυχαίνουν, εδώ και αιώνες, την προοπτική και το βάθος προκειμένου να γίνει πιο ρεαλιστική, πιο πειστική η τέχνη, δηλαδή να πετύχουνε την εμπύθιση του παρατηρητή.

Σαν να μην φτάνει η εμπύθιση στο πραγματικό, οι ζωγράφοι κατασκευάζουν άλλη εμπύθιση, στεκόμενοι πάνω στα τοπία αυτά. Άρα βιώνουν την εμπύθιση και έπειτα την κατασκευάζουν; Ή απλά κατασκευάζουν κάτι που είναι αδύνατον να βιώσουν στην ολότητά του;

Οι μύθοι για τα τέρατα Λοχ Νες της Μεγάλης Πρέσπας¹¹⁰ είναι μια επέκταση της φαντασίας στον «πραγματικό» χώρο. Είναι αυτή η λεπτή κλωστή ανάμεσα στην πραγματικότητα και στη μη πραγματικότητα. Είμαστε σε ένα «γνώριμο» ουτοπικό περιβάλλον όπου βιώνουμε την εμπειρία του μύθου μας ελεύθερα. Η μαρτυρία της ανθρώπινης παρουσίας μας κάνει να νιώθουμε προστατευμένοι και παράλληλα εκτεθειμένοι στο φόβο και στο άγνωστο. Αυτή η ασφάλεια δεν λειτουργεί μονάχα σαν απόδειξη ότι δεν μας πήρε ένα χέρι από φανταστικούς τόπους από τους οποίους δεν υπάρχει επιστροφή, (είναι κάτι στο οποίο μας παραπέμπει και η *Αλίκη στην χώρα των θαυμάτων*), αλλά και όπως το κοινό για τον ηθοποιό ή τον περφόρμερ, κοινό που δυναμώνει τη σημασία της πράξης του ηθοποιού ή του περφόρμερ, τη σημασία της επαφής του με το «θείο», διότι διαφορετικά κάνει τη δύναμή του αυτό το μοναδικό πλησίασμα και η αποκάλυψη του αγνώστου.

Ως υλοποιημένες εικόνες του μυαλού μας, το τοπίο είναι συγγενές προς τον κήπο. Ο κήπος είναι το πιο μικρό κομμάτι του κόσμου και επιπλέον είναι ολόκληρος ο κόσμος¹¹¹ έλεγε ο Michel Foucault, που θεωρούσε ότι σε αντίθεση με την ουτοπία ως πλασματικό μοντέλο, ο κήπος ανήκει, στο είδος εκείνο των τόπων το οποίο ονόμασε *ετεροτοπίες*, και μάλιστα σε εκείνες που προσφέρουν τη δυνατότητα συνύπαρξης ποικίλων 'άλλων τόπων', διαμορφώνοντας έτσι μια μικρογραφία του σύμπαντος.

Στους κήπους, ο έλεγχος της φύσης από τον άνθρωπο ποικίλει. Άλλοτε είναι πολύ έντονος, όπως π.χ. στους γαλλικούς κήπους, άλλοτε είναι σχετικά πιο περιορισμένος, όπως π.χ. στους αγγλικούς κήπους, ή, ακόμη περισσότερο σε κήπους που αφήνονται να αναπτυχθούν ελεύθερα, όπως πολλοί σύγχρονοι κήποι. Σε αυτούς επιτυγχάνεται μια ενδιαφέρουσα αντιστροφή, που τους δίνει μια νότα φανταστικού: η φυσική ανάπτυξη αφήνεται ελεύθερη, ανατρέποντας τους οποιουδήποτε σχεδιασμούς για το τελικό αποτέλεσμα.

Ακόμα και σε «άγρια» τοπία, συναντάμε όχι σπάνια μονοπάτια και διάφορα ίχνη και παρεμβάσεις του ανθρώπου. Ακόμα και αν ο κήπος σχεδιαστεί και κατασκευαστεί έτσι ώστε οι θάμνοι και τα δένδρα να έχουν χρησιμοποιηθεί ως δομικά του υλικά, δεν χάνεται αυτή η ατμόσφαιρα του ανεξέλεγκτου και του ελεύθερου, του αγνώστου που είναι χαρακτηριστικό της καθαρής φύσης.

110. Ψάχνουν τέρας τύπου Λοχ Νες στις Πρέσπες, Εφημερίδα Πρώτο Θέμα, <http://www.protothema.gr/greece/article/198122/psaxnoyn-teras-tyroy-lox-nes-stis-prespes/> (ημερομηνία ανάκτησης 1/10/2016)

111. Foucault M. (1984). Dits et écrits, Des espaces autres (conférence au Cercle d'études architecturales, 14 mars 1967), *Architecture, Mouvement, Continuité*, (5), σελ. 46-49.

Ο κήπος έχει αποτελέσει την πηγή έμπνευσης, αν όχι την πρώτη ύλη, για την κατασκευή της πιο ονειρικής (εικονικής θα έλεγε κάποιος που δεν πιστεύει) πραγματικότητας: τον παράδεισο. Δεν είναι τυχαίο ότι σε πολλούς πολιτισμούς η πιο μεγάλη ουτοπία, ο τόπος της αιώνιας ευτυχίας, είναι ένας κήπος, ο παράδεισος.

Αν ανοίξουμε το λεξικό του Μπαμπινιώτη θα διαβάσουμε: Παράδεισος: Κήπος στον οποίο ο Θεός εγκατέστησε τους Πρωτόπλαστους Αδάμ και Εύα και από τον οποίο εκδιώχθηκαν ύστερα από την πτώση στο προπατορικό αμάρτημα. Συν. κήπος της Εδέμ[...] νοητός ουράνιος χώρος στον οποίο, κατά την Χριστιανική παράδοση, εγκαθίστανται οι ψυχές των δικαίων μετά θάνατον (...) τόπος μεταθανάτιας ευδαιμονίας, κατά το δόγμα διάφορων μονοθεϊστικών θρησκειών (λ.χ. χριστιανισμού, ισλαμισμού, ιουδαϊσμού) κατά τις πεποιθήσεις όσων λαών πίστευαν στην αθανασία της ψυχής...

Ο κήπος συνδιάζει το γνωστό με το άγνωστο, την αισθητική απολαυση με εκείνη του τρόμου. Ο τρόμος είναι ένα έντονο και γοητευτικό συναίσθημα, και δεν είναι τυχαίο που το συναίσθημα αυτό διερευνήθηκε συστηματικά στη λογοτεχνία την εποχή του ρομαντισμού. «Οι άνθρωποι πληρώνουν για να φοβηθούν» έλεγε ο Hitchcock¹¹². Στα παραμύθια το αίσθημα του τρόμου προκαλείται πιο εύκολα γιατί η υπέρβαση του φυσικού, που είναι εγγενής σε αυτά, από μόνη της εμπεριέχει κάτι το τρομακτικό. Όμως η βίωση του τρόμου στα παραμύθια είναι πιο «εύκολη», λιγότερο τρομακτική, αφού η βίωση αυτή γίνεται μέσα στην ασφάλεια που μας παρέχει η επίγνωση ότι πρόκειται για έναν κατασκευασμένο κόσμο, όπου η απειλή δεν είναι απολύτως πραγματική - όπως συμβαίνει και στην εικονική πραγματικότητα - εκεί γοητευόμαστε από τον κίνδυνο με την ασφάλεια που μας δίνει η απόσταση. Και ο έρωτας είναι και κατασκευή, και όπως το κάθε άλλο δημιουργήμα του μυαλού μας, ανά πάσα στιγμή μπορούμε να τη μεταλλάξουμε. Η αίσθηση του φόβου είναι ανάγκη, και τον έρωτα τον κρατάει ο καθένας στα όρια που επιθυμεί, ή που αντέχει, σκαρφαλώνει το βουνό έως εκεί από όπου νομίζει ότι μπορεί να επιστρέψει, ακόμα και αν πέσει από το γκρεμό.

Στο τοπίο, όπως και στον κήπο, είμαστε με ένα πόδι στην γη και με το άλλο στην φαντασία ταυτόχρονα, όπως στον Παρθενώνα, όπου πατάμε την ύλη, τα ηλιασμένα ζεστά μάρμαρα, και μεταφερόμαστε στον μύθο. Το φυσικό τοπίο και ο κήπος είναι, όπως και ο έρωτας, ένα παραμύθι στην υλικότητά του, που ταυτόχρονα μας προκαλεί φόβο και μας δίνει ασφάλεια.

Οι θεοί του Ολύμπου «κατοικούσαν» σε φυσικό περιβάλλον στον Όλυμπο. Σε ένα πραγματικό, υλικό περιβάλλον που οι άνθρωποι περπατάνε, βιώνουνε και την εμπειρία του φανταστικού, όπως και όταν κάνεις έρωτα έχεις την εμπειρία του φανταστικού.

112. Alfred Hitchcock σε συνέντευξη του 1972 στη δημοσιογράφο Pia Lindstrom και στον ιστορικό του κινηματογράφου William Everson, <http://digitaldeconstruction.com/alfred-hitchcock-masters-cinema-complete-1972-interview/#.U1p3Z8Z63el> (ημερομηνία ανάκτησης 1/10/2016)